

фразеологізми, зафіксовані у незмінному або децю трансформованому вигляді у ряді фольклорних зібрань, словників та інших українських джерел, так і місцеві, специфічно "холмські".

Література:

1. Грушевський М. На порозі нової України. – К., 1991.
2. ЗНГШ. – Львів, 1896. – Т. 14.
3. Логиннов А.В. Червенские города. Исторический очерк в связи с этнографией Червонной Руси// Сочинения А.В. Логиннова. – Варшава, 1885.
4. Плесайкевич Л., Сенчик Я. Мелодии украинских народных песен з Подляччя і Холмщини// МУЕ. – Львів, 1916. – Т. 16.
5. Сафонович Феодосій. Хроника з літописів стародавніх. – К., 1992.
6. Сергітчук В. З Історії українців Холмщини і Підляшшя./ Холмщина і Підляшшя. – К., 1997.
7. Франко І. Вибрані статті про народну творчість. – К., 1955.
8. Холмський православний народний календар на 1944 рік. – Холм, 1943.
9. Холмщина і Підляшшя. – К., 1997.

Оксана ЛАБАШУК (Тернопіль)

ДРАМАТИЧНИЙ ХАРАКТЕР ПРИМОВКИ

Володимир Гнатюк вважав замовляння одним із різновидів народної драми [2]. Цей підхід не знайшов поширення в науці, проте він враховує суттєві риси магічної поезії як драматично-синкретичного виду фольклору.

На прикладі примовок¹ як різновиду магічної поезії (про специфіку примовок як екзотеричної магії дивись [3]) бачимо, що віднесення В.Гнатюком замовлянь до драматичного роду є не безпідставним.

Особливо яскраво драматичний характер примовки проявляється у обрядах. Зокрема, окремі різдвяні обряди є невеличкими драматичними сценками:

"На святій вечір, коли поставлять на стіл капусту, повинні всі сидіти тихо і не брати за ложки. Тоді господиня говорить²:

- Їджте, діти, капусту!
- Не хочемо! - відповідають усі хором.
- Їджте, діти, капусту! - припрошує вона знов.
- Не хочемо.

- Їджте діти капусту! - взиває господиня третій раз.

- Не хочемо.

- Ну, коли не їсте, то нехай же її в літі й гусільниця не їсть. Тільки по тім зачинають їсти і вірять, що після сего гусільниця на рік уже не рушить їх капусти" [4, 168].

Цей діалог між господинєю та дітьми мав вплинути на врожай капусти. Первісна функція такої примовки – магічна. Проте з часом віра в незаперечну дієвість цих текстів могла втрачатися, поступаючись місцем функціям традиційній та апелятивній. У випадку використання примовок діалогічної структури починає переважати ігрова функція.

Весільний обряд – художньо довершене обрядове дійство, у якому примовки є засобом творення цієї довершеності. "Як тільки княгиня сяде на коня [перед від'їздом до шлюбу (О.Л.)], дивиться через колач, ув'язаний при живчику правої руки, на всі чотири сторони світа; коли погляне на схід сонця, каже матка: "Абис була, як зоря, красна"; коли ж молода подивиться на захід, цілує її мати і каже: "Абис була, як сонце, щасна!" Скоро княгиня погляне через колач на північ, зближаєся до неї отець з словами: "Не знай ніколи ні зими, ні нужди"; а як завернеся до полудня, кажуть дружки і дружбоне: "Аби вам всюда було мирно"; за сим приповідають усі в голос: "Гай пишно, тай мило, тай тепленько в груди!" - на що княгиня відповідає: "Прсти Бог, Вам, люди добрі" [5, 31-32]. Потібно звернути увагу, що примовка набуває художньої довершеності саме в обряді. Вирвані з контексту репліки уже не справлятимуть того враження.

Обрядові дійства діалогічного характеру зустрічаються також у поховальній обрядовості. Зокрема, у записах, зроблених В.Гнатюком, знаходимо такий приклад. Вмираючий просить пробачення перед смертю у тих, з ким мав суперечку. "Говорить: Подаруйте мі, щом вас оклеветав; по раз перший пращайте, по раз другий пращайте, і по раз третій пращайте. Той, що гнівався відповідає три рази: Пращаю вам, няй вам Господь Бог праща..." [2, 203].

Бачимо, що наведені зразки є прикладом невіддільності словесного елементу від обрядової дії. Для повноцінного функціонування фольклору лише слова недостатньо. Важливим є поєднання слова з жестом, мімікою, елементами пантоміми. Функції вербального компоненту стають зрозумілими лише за умови врахування загальнообрядового контексту, розуміння глибоких світоглядних засад фольклорного мистецтва.

Література:

1. Гнатюк В. Похоронні звичаї й обряди // ЕЗ - Т.32. - Львів, 1912. - С. 203 - 426.
2. Гнатюк В. Українська народна словесність. - Відень, 1917.
3. Лагощияк О. Жанрова природа примовок і замовлянь: екзотерична та езотерична магія// Мандрівець. - 1999 - №5-6.
4. Франко І. Людові вірування на Підгір'ю // ЕЗ №5. - Львів, 1898. - С. 160 - 218.
5. Шухевич В. Гуцульщина. - Ч.3 - Львів, 1902.

¹ Примовки – це клішовані, переважно короткі неписані тексти, що виконують роль вербального супроводу обряду чи оказональної ситуації і магічні за своєю природою.

² Тут і далі у наведених прикладах зберігаємо орфографію оригіналу

Оксана КУЗЬМЕНКО (Львів)

Стрілецькі пісні в архівах і дослідженнях В.Гнатюка

Видатний етнограф і фольклорист В.Гнатюк збирати стрілецькі пісні розпочав ще в роки Першої світової війни, що відповідало засадам, розробленої у співавторстві з І.Франком, великої програми записування етнографічно-фольклорних матеріалів та постійній увазі вченого до пісенних новотворів.

Аналіз численних записів таких текстів із загального тематичного циклу «про Першу світову війну», збережених в особистому архіві В.Гнатюка у відділі рукописів ІМФЕ (ф.28-3), дозволяє свідчити про розгорнуту в той час збирацьку роботу не